

sa kohdassa lukija tulee myös ylläte-tyksi. Erityisesti pienet eläimet, kuten hyönteiset nousevat esiin. Mehiläisen hyveellisiä ominaisuuksia, kuten sen ruumiinrakennetta ja yhteisöllistä elämää käydään läpi yksityiskohtaisesti. Kuningas osoittaa Yasubille, mehiläiselle, hyönteisten kuninkaalle ja profeetalle enemmän kunniaa ja arvonantoa kuin yhdellekään toiselle oikeudenkäynnin osapuolten puhemiehistä. Sirkka esittää erään kirjan liikuttavimmista puheista, jossa hän ylistää pienikokoisia, alastomia, köyhiä ja neuvottomia eläimiä. Juuri heikkorakenteisimmat ovat vakaimpia ja tynnimpiä hengeltään. Jumala on asettanut ne tarkoin varjeltuihin paikkoihin, kuten kasveihin, multa tai lantaan. Hän loi niiden ruumiin sellaisiksi, että ne kykenevät imemään itseensä kosteutta ja ravitsemaan itsensä. Niillä ei ole käsiä, jalkoja tai suuta, ne eivät näe tai kuule. Jos ihmiset pohtisivat eläinten saamia siunauksia, he ymmärtäisivät, että Jumalan johdatus ulottuu aina pienistä luoduista suuriin saakka.

Eläinten puheenvuoroissa näkyy voimakas kritiikki ihmisiä kohtaan. Ihmiset rohuavat ja tuhlaavat luonnonvaroja. Ihmiselämä on täynnä kärsimyksiä ja sairauksia, he joutuvat pelkäämään omaisuutensa puolesta. Jokaista hyvää kohti on paha, jokaista nautintoa kohti on kipu. Näistä kaikista eläimet ovat vapaita. Tekstissä otetaan myös kantaa uskontoihin, osittain ristiriitaisesti. Jopa ihmisten uskonnot ja niiden tavat ovat rangaistuksia syntien sovittamiseksi. Ihmiset tarvitsevat opettajia ja pyhiä tekstejä, mutta eläimille Jumala on paljastanut kaiken – ilman välittäjiä tai lähettäjiä. Eläimille kaikki paikat ovat moskeijoita ja temppeleitä, kaikki ilman-suunnat rukoussuuntia. Kuten satakieli toteaa, eläinten ulkomuodot ovat moninaiset, mutta sielultaan ne ovat yhtäläisiä. Eläimet ovat yhteen Jumalaan uskovia muslimeja. Ihmisillä on sen sijaan moninaisia uskomuksia ja oppeja, joiden kan-

nattajat kiroavat ja tappavat toisiinsa. Toisin kuin ihmisille, eläimille ei ole luvattu Paratiisin ihanouksia, vaan ei myöskään Helvetin kauhuja.

Eläinten oikeudenkäynti on ollut suomentajalle epäilemättä haastava tehtävä. Sanaston rikkaus ja monipuolisuus välittyvät lukijalle kuitenkin ihailtavalla tavalla. *Eläinten oikeudenkäynti* sijoittuu osaksi Puhtauden veljien luonnontieteellisiä kirjoituksia, sen ei ole siis katsottu kuuluvan oman aikansa luonnontieteisiin ja lääketieteeseen, samoin filosofisiin ja teologisiin käsityksiin. Ilman suomentajan tekemiä tarkkoja selityksiä monet näistä huomautuksista jäisivät lukijalta ymmärtämättä. Teksti ei ole kuitenkaan raskaslukuinen, päinvastoin. Vaikka teksti on satoja vuosia vanha ja kirjoitettu arabialaisessa kulttuurikontekstissa, se on nykylukijalle mukaansatempaavaa, jopa liikuttavaa. Eläintenoikeuksien näkökulmasta *Eläinten oikeudenkäynti* on myös ajankohtainen ja ajatuksia herättävä puheenvuoro.

RITVA PALMÉN
TEOL. TRI, PORVOO

MONA SIDDIQUI
**Christians, Muslims and
Jesus. New Haven and
London: Yale University
Press 2013. 285 s.**

Vuonna 1963 Pakistanissa syntynyt Mona Siddiqui on tarttunut kiinnostavaan ja haastavaan aiheeseen teoksessaan *Christians, Muslims and Jesus*. Siddiqui on itse muslimi ja työskentelee islamin ja uskontojen välisen dialogin professorina Edinburghin yliopistossa. Hän osallistuu aktiivisesti yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen kirjoituksillaan ja pyrkii edistämään muslimien ja kristittyjen

välistä vuoropuhelua ruohonjuuritason projektien kautta.

Siddiqui käsittelee teoksessaan kysymystä kahden maailmanuskonnon, kristinuskon ja islamin välisestä dialogista ja sen mahdollisuuksista. Kuten hän toteaa, teologiset aiheet eivät ole toistaiseksi herättäneet yhtä paljon keskustelua uskontojen välisessä ajankohtaisessa keskustelussa kuin poliittis-yhteiskunnalliset teemat. *Christians, Muslims and Jesus* -teoksen keskiössä ovat erityisesti kristologiset kysymykset. Siddiqui tunnustaa, miten monien muslimien on vaikea suhtautua Jeesusta koskeviin teologisiin kysymyksiin neutraalisti. Häntä kuitenkin kiinnostaa, mitä annettavaa ristinteologiassa voi olla nykypäivän muslimeillemme. Ristinteologisen tematiikan lisäksi Siddiqui pyrkii tarjoamaan eräänlaisen ”lähdeteoksen”, johon hän on koonnut sekä kristinuskon että islamin päälähteiden näkemyksiä Jeesuksesta. Tätä tarkoitusta varten Siddiqui on ottanut mukaan paljon pitkäköjä viittauksia.

Siddiquin tähtäyspisteenä on tuoda selvästi esiin eri opinkohtien kehitys ja niiden väliset jännitteet eri uskontokuntien välillä. Kristittyjen ja muslimien välinen dialogi jää pinnalliseksi ilman todellista ymmärrystä siitä, mikä on Jeesuksen rooli kristinuskossa.

Siddiqui esittää varauksia sen suhteen, että keskustelu Jeesuksen jumaluudesta voisi olla hedelmällinen yhtymäkohta islamin ja kristinuskon väliselle dialogille. Sen sijaan hän kannattaa keskittymistä Jeesukseen profeettana, vaikkakin Koraa- nin ja Uuden testamentin käsitykset profetiasta ja profeettojen merkityksestä poikkeavat toisistaan. Tätäkin enemmän Siddiqui painottaa keskustelua Jeesuksen elämän, kuoleman, ylösnousemuksen ja läsnäolon merkityksestä kristityille. Jeesuksen elämä on keskeistä myös muslimien teksteissä, runoudessa, riiteissä ja hurskaudessa. Jeesus saa ainoana Koraanissa epiteetit ”sana” ja ”Jumalan henki”. Siddiquin mukaan uskon-

tojen välinen dialogi ja uskonnollinen hurskaus voivat rakentua näiden teemojen varaan.

Toisessa ja kolmannessa luvussa Siddiqui esittelee sekä itäisen että läntisen kristikunnan teologioiden kirjoituksia Jeesuksesta ja vertailee näitä muslimioppioiden ja runoilijoiden näkemyksiin 700-luvulta lähtien hyppäyksittäin aina 1500-luvun uskonnolliseen polemiikkiin saakka. Erityisesti ensikohtaamiset ja keskustelut muslimien ja kristittyjen välillä kiinnostavat kirjoittajaa. Hän käsittelee laajasti itäisen kristikunnan palestiinalaisia ja syyrialaisia ryhmittymiä, kuten nestoriolaisia, jakobiitteja ja melkiittejä sekä heidän käymiään opillisia keskusteluja sekä keskenään että muslimiteologioiden kanssa. Useimmat säilyneistä teksteistä todistavat, miten keskustelut ja teologinen ajatustenvaihto sekä polemiikki on käyty arabiaksi. Kirjoittaja käyttää paljon tilaa seikkaperäisille tekstien kuvauksille sekä apologetiikalle ja polemiikille. Sitaattien avulla lukijalle tarjoutuu mahdollisuus tutustua sekä muslimien että kristittyjen argumenttien päälinjauksiin erityisesti 800-luvulla. Pääaiheet koskevat Jumalan ykseyttä ja inkarnaatiota. Kuten Siddiqui osoittaa, molempien uskontokuntien teologioiden tavoitteena on puolustaa monoteismia, mutta lähtökohtien erilaisuus johtaa toisistaan poikkeaviin argumentteihin.

Siddiqui esittelee myös latinalaisen maailman reaktioita islamiin. Erityisesti hän nostaa esiin Petrus Venerabiliksen (k. 1156) aloittaman Koraanin käännöstyön latinaksi sekä Petruksen omat poleemiset teokset. Petruksen teksteistä tulee ilmi islamin uskon aiheuttama hämmennys: onko islam jokin uusi pakanuuden muoto vai kristillinen harhaoppi? Siddiqui käsittelee myös Tuomas Akvinolaisen (k. 1274) näkemyksiä pitkien sitaattien avulla. Näiden avulla nähdään, miten Tuomaan näkökulmasta islam on yksinkertaistettu kristillinen harhaoppi, jossa korostuu ruumiil-

isuus. Kristinuskon hengellinen ja yliymmärryksellinen dimensio jää islamin opeista puuttumaan. Siddiqui siirtyy Nikolaus Cusanuksen (k. 1464) teologiaan, jossa tunnustetaan Muhammadin perusintention olleen oikea. Monissa tärkeissä kohdissa hän kuitenkin oli väärässä. Erityisesti Cusanus on hämmentynyt Koraanin useista viittauksista Paratiisissa koettavaan seksuaalisiin nautintoihin. Siddiqui käsittelee myös Martti Lutheria, joka vertaa paavin hirmutöitä Muhammadiin: Muhammad oli suorastaan pyhimys paaviin verrattuna. Islam ja turkkilaiset ovat kristinuskon ulkoisia vihollisia, kun taas paavi sen sisäinen uhka.

Latinalaisen maailman lisäksi Siddiqui käy läpi keskiajan muslimirunoilijoiden ja mystikkojen tekstejä, kuten Jalāl ad-Dīn Muhammad Rūmīn (k. 1273) runoja. Näissä esimerkeissä ilmenee kiinnostavia ja yllättäviäkin muotoiluja Jeesuksen persoonasta ja hänen merkityksensä uskovoille muslimeille. Muutamissa kohdissa Siddiqui osoittaa samankaltaisia ideoita muslimien ja kristittyjen ajattelijoiden välillä, mutta tilanpuutteen vuoksi vertailua ei voi pitää aina kovin informatiivisena saati kattavana.

Siddiquin oma henkilöhistoria näyttäytyy teoksessa ajoittain. Omiin kokemuksiinsa vedoten Siddiqui rohkaisee etsimään uusia keskustelunavauksia eri uskontokuntien edustajien välillä. Hän uskoo, että tämä rikastaa dialogiin osallistuvien henkilökohtaista uskonelämää sekä ymmärrystä traditioiden merkityksestä. Neljännessä luvussa hän käsittelee muun muassa Marian asemaa molemmissa uskonnoissa. Tässä yhteydessä hän kuvaa omaa raskauttaan ja äitinsä neuvoja lukea Koraanista Maryam-suuraa, joka on perinteisesti tuonut lohtua naisille vaikeina aikoina. Marian merkitys on muutoinkin keskeinen sekä muslimeille että kristityille. Mariaa onkin pidetty keskeisenä yhteisymmärrystä ja rauhaa edistävänä hahmona kahden maailmanuskonon vä-

lissä: molemmat uskonnot kunnioittavat häntä todellisen uskonvan esikuvana. Myös Siddiqui itse ohjeistaa muslimieja arvioimaan Marian asemaa ja merkitystä uudelleen omassa hurskaudessaan ja näkee Marialla olevan erityisroolin islamin ja kristinuskon välistä yhteisymmärrystä painottavissa keskusteluissa. Keskustelu Marian roolista on kirjan ainoita kohtia, jossa Siddiquin oma suku puoli tulee eksplisiittisesti ilmi.

Kirjassa avautuu myös kiinnostava kysymys modernin teologian ja historiallis-kriittisen raamatuntutkimuksen merkityksestä länsimaissa teologiassa. Siddiqui esittelee teologisia käänteitä, kuten reformaation mukanaan tuomaa sana-inspiraatioppia sekä nykyteologisia virtauksia, kuten Sally McFaguen metafora-mallia. Hän hahmottelee muutamalla virkkeellä yleistyksiä siitä, miten kristittyjen näkemykset pyhistä teksteistä ovat muuttuneet. Lukijan on toisinaan vaikea seurata Siddiquin ajatuksenjuoksua tai olla samaa mieltä hänen yleisluonteisista argumenteistaan. Pientä tasapaino-ongelmaa tuo myös se, että Siddiqui ei juurikaan keskustele Koraanin historiallis-kriittisestä tutkimuksesta, sen viimeisimmistä tutkimustuloksista tai liberaalista muslimiteologiasta.

Sen sijaan Siddiqui viittaa läntisen akateemisen nykysegeetiikan parissa syntyneeseen konsensusseen, jonka mukaan Jeesus ei pitänyt itseään jumalallisena olentona. Näkemys Jeesuksesta Jumalan ainoa poikana perustuu varhaiskristittyjen reflektioon Jeesuksen elämän opetusten merkityksestä. Hän mainitsee myös Heikki Räisäsän ja tämän vertailun Johanneksen evankeliumin Sanan ja Koraanin Jumalan sanaa koskevien mainintojen välillä. Vaikka näiden tekstien välillä näyttäisi päällisin puolin olevan yhtäläisyyttä, ne edustavat aivan erilaisia perustulkintoja. Toisin kuin kristinuskon tulkinnassa, Koraanissa Jumalan sana on selkeästi Jumalan luoma eikä itse toimi osana luomis-

tia. Siddiqui myös siteeraa Räsäsen näkemystä, jonka mukaan Korania ei tule tulkita ja selittää Uuden testamentin valossa, vaan uudessa, Koranin omassa kontekstissa. Mikäli Muhammadin teologiaa katsotaan omana kokonaisuutenaan, Koranin näkemys Jeesuksesta on sisäisesti johdonmukainen ja selkeä.

Siddiquin esitys vilisee viittauksia läntisen teologisen tutkimuksen klassikoihin ja moderneihin teoksiin sekä arabialaiseen perinteeseen. Klassiset tekstikatkelmat ja tutkimuskirjallisuudessa tehdyt huomiot sekä modernit teologian klassikot Kungista Pannenbergiin ja Moltmanniin vuorottelevat tekstissä nopeaan tahtiin. Jopa johtopäätökset ovat pääosin sitaattien jatkumoa. Lukijan on monin paikoin vaikeaa pysyä kirjoittajan vauhdissa mukana, varsinkaan kun hän ei aina tee selkeää synteesiä ideoistaan. Lukijalle olisi myös tärkeää avata erityisesti nykyteologian erilaisia positioita ja painotuksia. Modernin teologian heterogeenisuutta ja keskinäisiä erimielisyyksiä ei juurikaan kommentoida, vaan lukija joutuu itse arvioimaan eri näkemysten merkityksiä teologisessa kentässä. Lukija olisi myös kiinnostunut siitä, miten eri teologiset näkemykset vaikuttavat keskusteltaessa uskontojen välisen dialogin mahdollisuuksista.

Siddiquin kirja on silti monella tapaa jännittävä ja virkistävä poikeus länsimaisessa akateemisessa teologiassa. On hätkähdyttävää tulla itse "toisen" kuvailemaksi ja määrittelemäksi. Kirjoittajan toisinaan käyttämät ilmaukset "kristittyjen" näkemyksistä muistuttavat puheenparreltaan yleistyksiä, joita yleensä tehdään muiden uskontojen edustajista. Pääosin Siddiquin teos on silti yllättävän sensitiivinen kristinuskon (ja islamin) monimuotoisuudelle.

RITVA PALMÉN
TEOL. TRI., PORVOO

JOONAS MARISTO & ANDREI SERGEJEFF (TOIM.)

Aikamme monta islamia. Helsinki: Gaudeamus 2015. 332 s.

Joonas Mariston ja Andrei Sergejeffin toimittaman artikkelikokoelman tarkoituksena on herättää lukijaa tunnistamaan julkista keskustelua värittävä oletus islamin yhdenmukaisuudesta ja tarjoamaan tutkimuksellisia esimerkkejä islamin monimuotoisuudesta. Heti voi todeta, että teos onnistuu tavoitteessaan hyvin. Kokoomateoksen artikkelit avaavat suomalaiselle lukijalle tuntemattomampia näköaloja globaaliin islamiin sekä islamilaisemmistöissä maissa että maissa, joissa muslimit elävät vähemmistöinä.

Jaakko Hämeen-Anttilan kirjoittama johdantoluku kartoittaa islamin monimuotoisuuden taustalla olevia tekijöitä. Niihin kuuluvat paitsi uskonnolliset suunnat myös etnis-kulttuuriset tekijät sekä suhtautuminen uskontoon. Hämeen-Anttila muistuttaa, että islamin uskonnollisten suutausten moninaisuus on sunnalaisten ja šiialaisten kahtiajakoa suurempaa ja syyt uskonnollisten suutausten eriytymiseen ovat monesti uskonnollisten erojen sijaan historiallisia ja sosiaalisia. Suhtautuminen uskontoon luo moninaisuutta islamiin: eri uskonnollisten suuntausten piirissä on traditionalistisesti, fundamentalistisesti ja liberaalisti uskontoon suhtautuvia. Islamin, kuten muidenkin uskontojen piirissä, on myös uskontoon välinpitämättömästi tai jopa vihamielisesti suhtautuvia. Moninaisuutta lisäävät myös kulttuuriset tekijät, esimerkiksi suhtautuminen poliittiseen aktivismiin. Hämeen-Anttila toteaa, että islamin eri ilmenemismuotoja yhdistää eräänlainen "perheyhtäläisyys": mikään yksittäinen piirre ei yhdistä kaikkia, mutta monet piirteet yhdistävät monia. Tämän moninaisuuden keskellä on olennaista ky-

syä, kenen katsotaan edustavan "oikeaa islamia". Julkisessa keskustelussa "oikea islam" liitetään usein islamin määrällisesti marginaalisiin äärimuotoihin.

Teoksen neljätoista muuta lukua tarjoavat rikkaan katsauksen islamilaisiin yhteisöihin eri puolilla maailmaa. Kirjoittajien taustojen ja kokemusten moninaisuus näkyy tekstien monimuotoisuutena, ja monen kirjoittajan kirjoitustapa on henkilökohtainen. Havaintojen ja kokemusten kuvausta tuetaan monissa artikkeleissa erillisillä lyhyillä katsauksilla kuvattujen ilmiöiden taustoihin.

Helena Hallenbergin ja Marja-Liisa Heikkilä-Hornin artikkelit käsittelevät islamia Kaukoidässä. Hallenbergin katsaus esittelee Kiinan islamilaista hui-vähemmistöä niin osana Kiinan vähemmistökansojen politiikkaa kuin erityisenä uskonnollisena yhteisönä. Hui-kansan tapakulttuuriin kuuluu sekä erottautuminen valtaväestöstä että ruokailu- ja pukeutumistapoihin liittyvät kulttuuriset yhtymäkohdat. Tapakulttuuriin ja erityisesti koulutukseen liittyy myös arabian niemimaalta tulleita piirteitä. Heikkilä-Horn puolestaan käsittelee islamia maailman väkirikkaimmassa islamilaisessa valtiossa, Indonesiassa. Artikkelit painottaa islamin roolia osana alueen yhteiskunnallis-poliittista kehitystä. Myös islamin radikaalien muotojen nousu nivoutuu Indonesian valtion itsenäistymiskehitykseen ja poliittiseen elämään. Uskonnollisia ulottuvuuksia saaneet yhteiskuntapoliittiset erimielisyydet ovat Indonesiassa saaneet radikaaleja, osin väkivaltaisia ilmenemismuotoja.

Tapio Tammisen ja Mikko Viitamäen artikkelit tarkastelevat islamia Intiassa. Tammisen artikkeli keskittyy Keralan alueen mappilaismuslimeihin ja Viitamäki esittelee Intian suufilaisuutta Khwaja Nizamuddinin seuraajien näkökulmasta. Mappilaisyhteisöt ilmentävät monella tavalla Keralan alueen yleistä sosiaalista ja kulttuurista ympäristöä. Tästä esimerkkinä Tamminen kuvaa Kera-